

संस्कृतपाठ्यक्रमः (ऐच्छिकम् - कोड नं. 022)

कक्षा –एकादशी (2021 - 22)

“कोरोना” इत्याख्य-विषाणोः कारणात् अस्मिन् वर्षे परीक्षा भागद्वये आयोजयिष्यते।

प्रथमसत्रीयायै परीक्षायै संशोधितः पाठ्यक्रमः

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	1. सन्धिः –सन्धिविच्छेदः सन्धिकरणं च। स्वरसन्धिः ➤ गुणः, वृद्धिः, यण्, अयादि। व्यञ्जनसन्धिः ➤ श्रुत्वम्, णत्वविधानम्, मोऽनुस्वारः, परसवर्णः। विसर्गसन्धिः ➤ सत्वम्, उत्त्वम्, रुत्वम्, लोपः। 2. शब्दरूपाणि – वाक्येषु विभक्ति-प्रयोगः। अजन्ताः ➤ सर्व, पूर्व, द्वितीय, सखि, दातु, नृ, स्वसृ, अक्षि। हलन्ताः ➤ पथिन, मरुत, तादृश, दिश, धनिन, पञ्चन, अष्टन, नवन, दशन्। 3. धातुरूपाणि – लट्, लृट्, लोट्, लङ्, विधिलिङ् इति पञ्चलकारेषु प्रयोगः परस्मैपदिनः ➤ गम्, अस्, हस्, श्रु, नश्, आप्, शक्, इष्, प्रच्छ्, कृ, ज्ञा, भक्ष्, चिन्त्, नृत्, कथ्। आत्मनेपदिनः ➤ लभ्, सेव्, याच् (लट्-लृट्-लङ्-लकारेषु) 4. प्रत्ययाः – पाठ्यांशेषु अधोलिखितप्रत्यययुक्तानि पदानि अधिकृत्य प्रश्नाः। कृदन्ताः ➤ क्त, क्तवतु, शतृ, शानच्, ल्यप्, यत्, तव्यत्, अनीयर्। तद्धिताः ➤ णिनि, मयट्, इष्टन्। स्त्रीप्रत्ययौ ➤ टाप्, ङीप्। 5. अव्ययप्रयोगाः - पुनः, उच्चैः, शनैः, अधः, ऋते, युगपत्, अद्य, श्वः, ह्यः, सायम्, चिरम्, ईषत्, तूष्णीम्, सहसा, मिथ्या, पुरा, प्रायः, नूनम्, भूयः, खलु, किल। (पठितांशेषु प्रयुक्तानि अन्यानि अव्ययपदानि च)
----------------------	---

	6. विभक्तिप्रयोगाः – पठितपाठ्यांशेषु प्रयुक्त-उपपदकारकविभक्तीः अधिकृत्य प्रश्नाः 7. पठितपाठ्यांशेषु सरलसमस्तपदानां विग्रहाः
पठित-अवबोधनम्	8. भाषिककार्यम् –(पाठान् अधिकृत्य) (i) विशेषण-विशेष्यम् (ii) वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम् (iii) पर्याय/विलोमचयनम् 9. कथनानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम् ।
संस्कृत- साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः	10. संस्कृतभाषायाः उद्भवः विकासः च । 11. वैदिक-साहित्यम् (वेदाः, ब्राह्मण-आरण्यकानि, उपनिषदः, वेदाङ्गानि) 12. रामायणम्, महाभारतम्, पुराणानि च

पुस्तके – 1. शाश्वती - प्रथमो भागः (पाठ्यपुस्तकम्)

2. संस्कृत-साहित्य-परिचय (संशोधित संस्करण)

प्रथमसत्रीयायै परीक्षायै निर्धारिताः पाठाः

शाश्वती-प्रथमो भागः		संस्कृत-साहित्य-परिचय	
पाठसङ्ख्या	पाठनाम	अध्यायसङ्ख्या	अध्यायनाम
प्रथमः पाठः	वेदामृतम्	प्रथम अध्याय	संस्कृत भाषा उद्भव एवं विकास
द्वितीयः पाठः	ऋतुचित्रणम्	द्वितीय अध्याय	वैदिक साहित्य
तृतीयः पाठः	परोपकाराय सतां विभूतयः	तृतीय अध्याय	रामायण, महाभारत एवं पुराण
पञ्चमः पाठः	सौवर्णशकटिका		
षष्ठः पाठः	आहारविचारः		

प्रथमसत्रान्तर्गतम् आन्तरिक – मूल्याङ्कनम्

(अङ्काः -10)

उद्देश्यानि –

- ❖ छात्राणां विविध-जीवन-कौशलानां विकासः ।
- ❖ छात्राः समाजस्य विविध-समस्याः ज्ञात्वा समाधाने समर्थाः स्युः ।
- ❖ गवेषणात्मक-चिन्तनशक्तेः विकासः ।
- ❖ संस्कृत-जगतः समस्यानां सम्मुखीकरणम् ।
- ❖ छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः विकासः ।
- ❖ श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः ।
- ❖ आत्मविश्वासस्य संवर्धनम्

क्र. सं.	गतिविधयः	उदाहरणानि	अङ्काः	निर्देशाः	मूल्याङ्कनविन्दवः
1	श्रवण- भाषण- कौशलम्	❖ कथा ❖ संवादः/ वार्तालापः ❖ भाषणम् ❖ नाटकम् ❖ वार्ताः ❖ आशुभाषणम् ❖ वार्तावलिः (समूहचर्चा) ❖ संस्कृतगीतानि ❖ श्लोकोच्चारणम्	05	❖ छात्राः कामपि कथां श्रावयितुं शक्नुवन्ति । ❖ शिक्षकः कमपि विषयं सूचयित्वा परस्परं संवादं कारयितुं शक्नोति । ❖ दूरदर्शने वार्तावली इत्याख्यः संस्कृत-कार्यक्रमः प्रसारितः भवति तं द्रष्टुं छात्राः प्रेरणीयाः । ❖ श्रवण-कौशल-मूल्याङ्कनाय शिक्षकः स्वयम् अपि कथां श्रावयित्वा ततः सम्बद्ध-प्रश्नान् प्रष्टुं शक्नोति । ❖ वर्षे न्यूनातिन्यूनं त्रयः गतिविधयः कारणीयाः तेषु सर्वोत्तमाः अङ्काः ग्राह्याः । ❖ विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् ।	❖ उच्चारणम् ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम् ❖ आरोहावरोह-गतियति-प्रयोगः
2	लेखन- कौशलम्	❖ विविधविषयान् आधृत्य मौलिकलेखनम् ❖ यथा- माता, पिता, गुरुः, पर्यावरणम्, विद्या, योगः, समयस्य सदुपयोगः, शिक्षा, अनुशासनम् इत्यादयः । ❖ शैक्षिकभ्रमणस्य संस्कृतेन प्रतिवेदनलेखनम् । ❖ दैनन्दिनीलेखनम् । ❖ सङ्केताधारितं कथालेखनम् । ❖ श्रुतलेखः	05	❖ छात्राः यथाशक्यं कक्षायामेव लेखनकार्यं कुर्युः । ❖ अत्र पञ्जिका-निर्माणम् अपि कारयितुं शक्यते । ❖ विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् ।	❖ विषय-सम्बद्धता ❖ शुद्धता (विशेषतः पञ्चमवर्णस्य प्रयोगः) ❖ समयबद्धता ❖ सुलेखः ❖ प्रस्तुतीकरणम्

अवधातव्यम् –

1. उपर्युक्त- गतिविधयः उदाहरणरूपेण प्रदत्ताः सन्ति । एतदतिरिच्य एतादृशाः अन्यविषयाः अपि भवितुमर्हन्ति ।

संस्कृतपाठ्यक्रमः (ऐच्छिकम् - कोड नं. 022)

कक्षा –एकादशी (2021 - 22)

वार्षिकपरीक्षायै संशोधितः पाठ्यक्रमः

(वर्णनात्मकाः प्रश्नाः)

अपठित – अवबोधनम्	1. 80-100 शब्दपरिमितः अपठितः गद्यांशः, सरलकथा वा। प्रश्नवैविध्यम् ➤ एकपदेन उत्तरम् (प्रश्नद्वयम्) ➤ पूर्णवाक्येन उत्तरम् (प्रश्नद्वयम्) ➤ समुचितशीर्षकप्रदानम् ➤ विशेषण-विशेष्यप्रयोगः, पर्यायचयनम्/ विलोमचयनम्, कर्तृ-क्रिया-पदचयनम्
रचनात्मकं कार्यम्	2. औपचारिकम् अनौपचारिकं वा पत्रम् (पूर्णं पत्रं लेखनीयम्) 3. सङ्केताधारितम् अनुच्छेदलेखनम्। 4. हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितानां वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः
पठित – अवबोधनम्	5. गद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि। 6. पद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि। 7. नाट्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि। 8. अन्वयलेखनम् (मञ्जूषापदसाहाय्येन पूर्णः अन्वयः लेखनीयः)। 9. भावार्थलेखनम् (मञ्जूषापदसाहाय्येन पूर्णः भावार्थः लेखनीयः)।

पुस्तकम् – शाश्वती - प्रथमो भागः (पाठ्यपुस्तकम्)

वार्षिकपरीक्षायै निर्धारिताः पाठाः

पाठसङ्ख्या	पाठनाम
अष्टमः पाठः	दयावीरकथा
दशमः पाठः	कन्थामाणिक्यम्
एकादशः पाठः	ईशः कुत्रास्ति
त्रयोदशः पाठः	सत्त्वमाहो रजस्तमः
चतुर्दशः पाठः	नवद्रव्याणि

वार्षिकपरीक्षान्तर्गतम् आन्तरिक - मूल्याङ्कनम्

(अङ्काः -10)

उद्देश्यानि –

- ❖ छात्राणां विविध-जीवन-कौशलानां विकासः ।
- ❖ छात्राः समाजस्य विविध-समस्याः ज्ञात्वा समाधाने समर्थाः स्युः ।
- ❖ गवेषणात्मक-चिन्तनशक्तेः विकासः ।
- ❖ संस्कृत-जगतः समस्यानां सम्मुखीकरणम् ।
- ❖ छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः विकासः ।
- ❖ श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः ।
- ❖ आत्मविश्वासस्य संवर्धनम्

क्र. सं.	गतिविधिः	उदाहरणानि	अङ्काः	निर्देशाः	मूल्याङ्कनविन्दवः
1	परियोजना-कार्यम्	❖ मिथ्यावार्तायाः (Fake News) दुष्प्रभावाः । ❖ अध्ययने अन्तर्जालस्य उपयोगिता ❖ संस्कृतं व्यवहारभाषां कर्तुं समस्याः समाधानञ्च । ❖ “सोशलमीडिया” इत्यस्य सदुपयोगः । ❖ भारतीयसंस्कृतौ वैज्ञानिकचिन्तनम् । ❖ स्वक्षेत्रे जायमानस्य प्रदूषणस्य कारणानि समाधानञ्च । ❖ स्वक्षेत्रे स्वच्छभारताभियानस्य स्थितिः । ❖ संस्कृताध्ययनं प्रति छात्राणाम् उदासीनतायाः कारणानि तन्निराकरणोपायाश्च ।	10	❖ सत्रारम्भे एव विषयः सूचनीयः । ❖ आवर्ष छात्राः एतेषु विषयेषु अध्ययनं कुर्युः । ❖ शिक्षकेण समये समये परियोजनाकार्यस्य प्रगतिः ज्ञातव्या छात्राणां च मार्गदर्शनं करणीयम् । ❖ कदाचित् छात्राः संस्कृतेन लेखितुं कष्टमनुभवन्ति तदा शिक्षकेण साहाय्यं करणीयम् । ❖ परियोजनाकार्याणां विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् । ❖ परियोजनाकार्याणि संस्कृतेन एव भवेयुः ।	❖ मौलिकता ❖ विषयसम्बद्धता ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम्

		❖ आयुष्मद्भारतम् ' इति सर्वकारीय-योजनाविषये लाभार्थिनां जागरूकतायाः विश्लेषणम् ।			
--	--	---	--	--	--

अवधातव्यम् –

1. उपर्युक्त-परियोजनाकार्याणि उदाहरणरूपेण प्रदत्तानि सन्ति । एतदतिरिच्य एतादृशाः अन्यविषयाः अपि भवितुमर्हन्ति ।

अतिरिक्तपठनाय पुस्तकानि

- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।(सहायकपुस्तकम्)
- हायर संस्कृतग्रामर (एम् आर् कालेलिखितम्)
- रचनानुवादकौमुदी (सहायकपुस्तकम्) कपिलदेवद्विवेदिलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
